

драматичному творі. Іноді він виконує центростворюючу функцію в ліро-епічних творах (Дж. Байрон. «Мазепа»). У внутрішньому монологі відбиваються не тільки почуття героя, алей й нерідко розмова із самим собою, його суперечливість. Яскравий приклад – внутрішній монолог Жульєна Сореля в романі Ф. Стендаля «Червоне і чорне». Душевний стан героя, його суперечливість, страждання напередодні страти висвітлюються саме у монологі: *«Де ж істина? В релігії... <...> Так, – додав він з гіркою посмішкою, сповненою невимовного презирства <...> А може в справжньому християнстві, пастирям якого не слід платити грошей, як не платили апостолам?.. А втім, апостол Павло дістав свою платню в утіхах влади, в промовах, у славі...»* [2, с. 258].

Отже, визначимо логотип формування читацької компетентності (з урахуванням віку учнів/учениць):

- знайомство з біографією автора, особливостями його творчого методу;
- висловлювання враження від прочитаного, його критичне осмислення;
- написання твору, анотації, відгуку на твір, реферату, наукової роботи на конкурс у МАН;
- участь у диспуті, науковій конференції, вікторині, в олімпіаді;
- створення власного сценарію за літературним твором;
- участь у позакласних заходах.

Таким чином, літературознавчий метод аналізу твору є головним у формуванні творчого читача, підґрунтям для побудови діалогу між митцем і читачем.

Список використаних джерел

1. Андропова Л. Г. Зарубіжна література. 9 клас: хрестоматія. Харків: ПЕТ, 2019.
2. Андропова Л. Г. Зарубіжна література. 10 клас. Хрестоматія. Харків: Видавничий дім Весна, 2018.
3. Волощук Є. В. Зарубіжна література: підруч. для 7-го кл. загальноосвіт. навч. закл. 2-ге вид. Київ: Генеза, 2017.
4. Грін Дж. Провина зірок. Роман. Київ: KM Publishing, 2015.
5. Дал Р. Чарлі і шоколадна фабрика. Київ: Видавництво Івана Малковича «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2005.
6. Керролл. Аліса в Дивокраї. Харків: Фоліо, 2014.
7. Ковбасенко Ю. І., Ковбасенко Л. В. Зарубіжна література: підручник для 5 кл. Київ: Грамота, 2009.
8. Портер Е. Полліанна. Київ: Країна Мрій, 2014.
9. Уайльд О. Зоряний Хлопчик. Київ: Країна Мрій, 2014.
10. Янссон Туве. Країна Мумі-тролів. Книга перша. Львів: :Видавництво Старого Лева, 2014.

Міжмистецькі зв'язки як джерело емоційно-естетичного впливу на формування художніх смаків, духовних цінностей та загальнолюдського світогляду здобувачів освіти

*Гнатенко Надія, учитель зарубіжної літератури
комунального закладу «Наталинський ліцей
Наталинської сільської ради Красноградського району
Харківської області»*

Автор розглядає міжмистецькі зв'язки зарубіжної літератури з українською літературою, мовами інших народів, історією, філософією, географією, психологією, культурологією. Проводить міжмистецькі паралелі з образотворчим мистецтвом, музикою, театром, кіно, розглядаючи ці зв'язки як джерело емоційно-естетичного впливу на формування художніх смаків, духовних цінностей та загальнолюдського світогляду здобувачів освіти й висвітлюючи досвід роботи власного закладу освіти.

Ключові слова: міжмистецькі зв'язки, традиційні та інноваційні методи, прийоми і засоби навчання, формування ціннісних орієнтирів особистості, формування медіаграмотності та медіакультури, кіномистецькі стилі.

Життя кожної людини сповнене яскравих моментів, емоцій, подій, на які впливає мистецтво. Саме воно є єдиним із найбільших і найважливіших аспектів людської культури, самовираження та самовдосконалення. Через мистецтво школярі навчаються сприймати духовну красу, весь навколишній світ під іншим кутом, відчувати насолоду й біль, бачити й по-своєму зображувати життя, яке потребує змін, возвеличувати силу людського духу, розуму. Тому кожен учитель прагне розвинути творчу уяву, фантазію своїх учнів.

Мистецтво навчає, виховує та формує особистість різними засобами, головним із яких є слово. Таким чином, література покликана допомагати пізнавати життя, людину й світ, розвивати уявлення про специфіку мистецтва слова для розуміння та висловлення емоцій і почуттів, естетичного смаку, розвивати розумові і творчі здібності, критичне мислення, формувати індивідуальну пізнавальну діяльність.

Уроки літератури проводяться із застосуванням як традиційних, так і інноваційних методів, прийомів і засобів навчання. Серед основних завдань навчального предмета можна виділити: вплив на формування ціннісних орієнтирів особистості в період її становлення, її адаптація до умов сучасного суспільства, вплив на формування світогляду, художнього смаку, виховання поваги до культурних надбань, художньо-естетичних і духовних цінностей людства.

У програмі зарубіжної літератури окреслені завдання щодо розвитку умінь і навичок учнів сприймати, аналізувати, інтерпретувати літературний твір у культурному контексті, у зв'язках з іншими видами мистецтва. Саме тому питання міжмистецьких зв'язків є особливо актуальним.

Із метою реалізації навчальних завдань предмета «Зарубіжна література» важливо здійснювати міжпредметні зв'язки з українською літературою, мовами інших народів, історією, філософією, географією, психологією, культурологією та проводити міжмистецькі паралелі з образотворчим мистецтвом, музикою, театром, кіно. Адже розвиток таких зв'язків впливає не лише на міцність теоретичних знань, а й поєднує теорію з практичною діяльністю здобувачів освіти, проведенням різних тематичних досліджень, створенням навчальних і творчих проєктів тощо. Уроки, на яких використовуються міжпредметні та міжмистецькі зв'язки, є більш ефективними, пізнавальними, діяльними, особистісно зорієнтованими та мають високий показник ситуації успіху. Це також розуміння специфіки різних видів мистецтва, уміння школярів (патріотів своєї держави та відданих національним ідеалам) бути відкритими до здобутків інших країн і народів, перетворювати їхні культурні досягнення в індивідуальний досвід, можливість учитися жити в конкретному соціокультурному просторі, формувати досвід творчої діяльності учнів/учениць, мотивувати їхню пізнавальну активність, розвивати творчий потенціал, формувати емоційно-ціннісне сприйняття світу на прикладах різних видів мистецтва, формувати критичний підхід до розв'язання проблем у прочитаному чи побаченому, використовувати медіапростір для розвитку пізнавальних інтересів; формувати медіаграмотність і медіакультуру, сприяти формуванню загальнолюдського світогляду, проводити аналіз міжпредметних зв'язків. Учитель/вчителька повинні добирати відповідні методи та прийоми для кращого засвоєння змісту навчального матеріалу здобувачами освіти [1; 2].

З розвитком цивілізації мистецтво зазнало значних змін: набуло різноманітних форм і образів, гармонії між красою та філософією, політикою та громадськістю, знаннями та технічними можливостями. Кожна його форма викликає індивідуальні емоції. Таким чином, абсолютно всі види: скульптура, живопис, архітектура, театр, музика, хореографія, фотографія, література, кіно тощо – потребують детального вивчення в загальній шкільній системі викладання. Мистецтво надихає на нові

досягнення, провокує нестандартні думки, стимулює рефлексію, активно впливає на світогляд суспільства, викликає дискусії, формує соціальну свідомість та громадянську відповідальність [3].

Здобувачі освіти є активними споживачами медіапродукції. Здебільшого її використовують, щоб задовільнити емоційно-естетичні, інтелектуальні, духовні, загальнолюдські потреби. Для цього кожен учитель створює свою «методичну скриньку» з різноманітним сучасним засобом навчання: відеоматеріали, мультимедійні презентації, інтерактивні завдання, ментальні карти, хмари слів, алгоритми створення роздаткового та демонстраційного матеріалів тощо. Постало питання щодо формування цілісності знань із різних предметів, створення системи навчальних і творчих завдань з урахуванням можливих особливих потреб учнів і засад універсальної доступності програмних засобів в умовах, коли навчання відбувається за допомогою технічних пристроїв, зважаючи на їхнє розмаїття та функціональні можливості. Вирішенням даної проблеми для здобувачів освіти стало створення сайту, доступного з будь-якого гаджета за умови наявності посилання та інтернет-зв'язку.

Учителі комунального закладу «Наталинський ліцей Наталинської сільської ради Красноградського району Харківської області» активно популяризують свій досвід, розміщують інформацію на власних блогах і сайтах. Учитель мистецтва нашого освітнього закладу Веклич Юрій Петрович обмінявся напрацьованим матеріалом серед своїх колег. Він розмістив корисні відомості з кіномистецтва на власному сайті, об'єднавши загальну інформацію в тематичний блок за кількома напрямками ([cinema \(google.com\)](#)). Сайт передбачає можливість колективної співпраці вчителів для створення якісного контенту. Над підготовкою матеріалу для тематичного блоку можуть одночасно віддалено працювати декілька осіб, наприклад, учасники шкільного методичного об'єднання або колеги (учителі української, зарубіжної літератури, історії, іноземних мов), створюючи якісний продукт на основі колективної творчої думки, та використовувати його у своїй роботі з учнями без значного перевантаження пам'яті на електронному диску.

Серед напрямів тематичного блоку сайту варто виділити основні, які можна використати при підготовці й проведенні уроків української та зарубіжної літератури, а саме: «Види кіно» ([cinema – Види кіно \(google.com\)](#)), «Жанри кіно» ([cinema – Жанри кіно \(google.com\)](#)), «Стили кіно» ([cinema – Стили кіно \(google.com\)](#)), «Українське кіно» ([cinema – Українське кіно \(google.com\)](#)), «Поетичне кіно» ([cinema – Поетичне кіно \(google.com\)](#)) [5; 6].

Кінематограф – один із наймолодших видів мистецтва, який виник на зламі XIX і XX ст. Завдяки загальнодоступності й наочності він став найпопулярнішим у всьому світі. Кіно впливає на світогляд, допомагає дізнаватися про різні події та явища, країни й народи, але головне – дає змогу відчувати цілу гаму емоцій – радість, співчуття, захоплення, сум, гнів, страх тощо.

Вважаю дослідження, аналіз та інтерпретацію літературних творів через кіно актуальними, пізнавальними й корисними. Після прочитання текстів творів визначаю одним із видів домашнього завдання уважний перегляд учнями художніх або мультиплікаційних фільмів з обов'язковим порівнянням їх із першоджерелами. Під час вивчення у 5 класі повісті-казки Р. Дала «Чарлі і шоколадна фабрика» школярі переглянули однойменний фільм (реж. Т. Бертон, США, Велика Британія, 2005), у 6 класі – к/ф «Жага до життя» (реж. К. Суайгерт, США, 2012) за оповіданням Дж. Лондона, к/ф «Міо, мій Міо» (реж. В. Грамматиков, Норвегія, Швеція, 1968) за повістю-казкою А. Ліндгрена «Міо, мій Міо», проаналізували побачене, опрацювали додаткову інформацію тематичного блоку за напрямом «Види кіно» і зробили висновок, що за специфічними ознаками це є художнє (ігрове) кіно, а мультфільми «Снігова королева» у 5 класі за

однойменною казкою Г. Х. Андерсена та «Різдвяна історія» (реж. Р. Земекіс, США, 2009) у 6 класі за повістю-казкою Ч. Дікенса «Різдвяна пісня у прозі» є мультиплікаційним (анімаційним). Знання про види кіно допомогли учням сформувати естетично-емоційні смаки, індивідуальну пізнавальну діяльність, надали можливість провести паралелі між літературним твором і видами його відображення в кіно [4].

На уроках зарубіжної літератури обов'язковим є вивчення літературних жанрів. Працюючи з матеріалом напряму *тематичного блоку «Жанри кіно»*, учні на запропонованих прикладах зрозуміли, що традиційні жанри, які присутні в усіх видах мистецтва, переосмислюються, трансформуються, що виникають нові, тому будь-яка система жанрів завжди умовна, відкрита до змін. Школярі отримали можливість провести детальний аналіз як літературного, так і, відповідно, кіножанру, щоб визначити пригоди це чи фантастика, комедія чи бойовик, детектив чи мелодрама тощо та виявити спільні та відмінні їхні ознаки. Щоб перевірити рівень осмислення теоретичного матеріалу про літературні жанри та сформованості практичних умінь щодо їх визначення, пропоную переглянути кінофільми.

Таблиця 1

Порівняльна таблиця літературних і кіномистецьких жанрів

Клас	Твір, що вивчається	Жанр твору	Кінофільм для перегляду	Жанр кінофільму	Питання, проблеми для обговорення
7	«Як Робін Гуд став розбійником»	балада	«Робін Гуд – принц злодіїв» (реж. К. Рейнолдс, 1991)	Пригодницький	За якими ознаками ви визначили жанр літературного твору, а за якими – жанр кінофільму? Які пригоди кіногероя Робіна вас зацікавили і чому?
7	«Пістрява стрічка»	Оповідання	«Шерлок». Сезон 4. Серія 1 (реж. Р. Талалей, 2017)	Детективний серіал	Чи сподобався вам сучасний Шерлок Холмс? У яких епізодах виявилися його надзвичайні аналітичні здібності? Чи вдалося режисерові втілити авторський задум розкрити сутність дедуктивного методу Ш. Холмса?
7	«Хлопчик у смугастій піжамі»	роман	«Хлопчик у смугастій піжамі» (реж. М. Херман, Велика Британія, 2008)	Драматичний	Які епізоди з фільму викликали у вас найсильніші почуття? Які саме?
8	«Іліада»	поема	«Троя» (реж. В. Петерсен, США, 2004)	Історична драма	Які відхилення від літературного сюжету ви помітили? Чи виправдані вони, на ваш погляд? Хто з героїв, на вашу думку, був «справжнім»?
8	«Ромео і Джульєтта»	Трагедія	мелодраму «Ромео і Джульєтта» (реж. Карло Карлей)	Мелодрама	Чим вам подобається мелодрама? Які епізоди к/ф викликають у вас емпатію? Чому?
9	«Пігмаліон»	п'єса	«Моя прекрасна леді» (реж. Дж. К'юкор, США, 1964)	фільм-мюзикл	Які ознаки мюзиклу використані у стрічці? Чи подобаються вам такі фільми? Чим вам сподобалася гра акторів?

10	«Блакитний Птах»	драма-феєрія	«Блакитний Птах» (реж. Дж. К'юкор, США, 1976)	музичний фільм-казка	Уявіть, що ви сценарист. За якою з картин драми-феєрії ви б хотіли написати власний сценарій? Чому? Кого з однокласників запросили б на провідні ролі у фільмі? Чому?
11	«1984»	Роман-антиутопія	«1984» (реж. М. Редфорд, Велика Британія, 1984)	Драматичний	Уявіть, що ви кінокритик. Які епізоди, на вашу думку, допомогли режисерові розкрити сутність тоталітарної системи? Чи відповідає гра акторів заявленому драматичному жанру фільму? Доведіть свою думку.

Для опрацювання цього матеріалу з учнями можна запропонувати такий алгоритм:

1. Прокоментувати жанр, у якому знято кіно, аргументувати відповідь.
2. Чи вдалося режисерам:
 - утілити сформовану у свідомості автора/авторів художнього твору концепцію світу й людини конкретної історично-культурної доби;
 - відтворити атмосферу зображуваних подій, боротьбу добра зі злом;
 - показати глобальні проблеми та шляхи їх уникнення або розв'язання.
3. Чи отримали учні нові враження від побаченого (які саме), чи пережили нові емоції (які саме)?
4. Висловити враження про гру акторів, зокрема, як ця гра передає характер персонажа, відображений автором. Якщо актор створює «своє» бачення персонажа, то чи погоджується учень із цим?
5. Які проблеми художнього твору та фільму зацікавили учнів найбільше, чи є вони однакові для твору письменника й фільму? Проаналізувати свої враження та запропонувати різні варіанти розв'язання проблем тощо.

Корисним для реалізації навчальних завдань є напрям *теоретичного блоку «Стилі кіно»*. Опрацювання цього матеріалу допомогло учням зрозуміти, що різноманітні напрями модернізму та постмодернізм, інтегруючись у різні види мистецтв, трансформуються, взаємодіють, переосмислюють стереотипи, стають ознакою свободи самовиявлення митця, визначають закони духовної еволюції всього людства. Ця інформація допомогла школярам провести паралелі між літературними та кіномистецькими стилями, виявити їхню схожість і відмінність. Як приклади розглянули анімефільм «Мандрівний замок» (реж. Г. Міядзакі, Японія, 2004) за романом-фентезі Д. В. Джонс «Мандрівний замок Хаула» (7 клас), де герої живуть у світі магії, але ведуть боротьбу з цілком реальним, зрозумілим нам злом, наближають перемогу добра, проявляючи при цьому свої найкращі риси вдачі; також комічний к/ф «Перевтілення» (реж. Я. Немец, ФРН, 1975) за оповіданням Ф. Кафки (11 клас), у якому прослідковується зовсім не смішна проблема нездоланного відчуження людини, її болу та самотності, втрата родинних зв'язків. Одним із важливих завдань при вивченні цього матеріалу є розвиток індивідуального емоційно-естетичного досвіду учнів, осмислення ними своєї відповідальності за збереження культурних надбань людства й загальнолюдських цінностей, відчуття себе дотичними до викликів сьогодення та здатними долучитися до пошуків подолання проблем.

Це завдання можна вирішити, запропонувавши учням такі види роботи:

- наприклад, дискусії: «Які почуття можуть допомогти людині повірити в себе?» (за аніме-фільмом «Мандрівний замок»); «Як позбутися виснаження та духовного знецінення особистості?» (за к/фільмом «Перевтілення»);
- творчі завдання: створити «Банк добрих порад для Грегора Замзи, або Як уникнути небезпек навколишнього світу», написати есе «Що ти знаєш про мій біль?» (за к/фільмом «Перевтілення»);
- дослідження: «Визначити відмінне в трактуванні образу Грегора Замзи письменником і режисером. Чиє авторське бачення образу героя близьке вашим одноліткам? Чому?»; «Дослідити елементи комічного в к/фільмі «Перевтілення» та визначити, із якою метою вони були використані»; «Дослідити спільне та відмінне в засобах відтворення «сімейної в'язниці» Грегора Замзи у творі Ф. Кафки і фільмі режисера Я. Немеца»;
- проєкти: створити мультимедійну презентацію на тему «Які емоційні перешкоди впливають на досягнення бажаного в особистому житті?» тощо.

Також на своєму сайті вчитель надав цікавий матеріал за *напрями* кіномистецтва «Українське кіно» та «Поетичне кіно». Ця інформація корисна на уроках української літератури, тому що показує історію становлення вітчизняного кінематографу, його жанрово-тематичне розмаїття. Наприклад, творча історія поетичної кінокартини реж. С. Параджанова «Тіні забутих предків» (1964) за однойменною повістю М. Коцюбинського або комедії «За двома зайцями» реж. В. Іванова за п'єсою М. Старицького тощо. Є тут матеріал і для використання на уроках зарубіжної літератури. Запропонувала учням 6 класу переглянути авторську інтерпретацію реж. Д. Черкаського «Острова скарбів» (1988), (2022, дубляж українською мовою) за однойменним пригодницьким романом Р. Стівенсона та висловити враження від фільму (школярам сподобалося поєднання анімаційного й ігрового кіно, виконання живими акторами різноманітних комічних музичних номерів). Цікавою для опрацювання виявилась і екранізація «Аліси в Країні чудес» Л. Керролла (5 клас), знята в Україні реж. Є. Пружанським (анімаційний мінісеріал, 1981). Таким чином, школярі більше дізналися про талановитих вітчизняних режисерів і акторів, які писали та продовжують писати літопис не лише української, а і світової культури.

Використання інформації тематичного блоку cinema (google.com) показало, що учням стало набагато легше орієнтуватися в матеріалі та створювати логічні структурні зв'язки в межах теми, що вивчається на уроках зарубіжної літератури. Крім того, зросла навчальна мотивація та пізнавальна активність учнів, покращилася якість знань, підвищився рівень навчальних досягнень.

Отже, міжмистецькі зв'язки є основним джерелом емоційно-естетичного впливу на формування художніх смаків, духовних цінностей та загальнолюдського світогляду здобувачів освіти. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє вчителям безперервно навчатись і вдосконалювати методи, прийоми та засоби навчання, використовуючи всі можливості комп'ютера, застосовувати міжпредметні зв'язки та обмінюватися власним досвідом із колегами.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#n16>
2. Навчальна програма із зарубіжної літератури для 6 – 9-х класів для загальноосвітніх навчальних закладів, затверджена наказом МОН № 698 від 03.08.2022 року. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.zarubizhna.literatura-6-9.pdf>

3. Навчальна програма з мистецтва для 5–9-х класів для загальноосвітніх навчальних закладів, затверджена наказом МОН від 07.06.2017 № 804. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>
4. Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році [Instruktazh-metod.rekom.shchodo.orhaniz.osv.protsesu.2022-2023.navchalnomu.rotsi.20.08.2022.pdf](https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/instruktsiino-metodichni-rekomendatsii-shcho-do-organizatsii-osvitnogo-protsesu-ta-vikladannya-navchalnih-predmetiv)
5. Веклич Ю. Створення тематичних блоків навчальних матеріалів з предмета «Мистецтво» за допомогою застосу Google Sites для формування цілісності знань учнів під час дистанційного навчання в період воєнного стану. <https://docs.google.com/document/d/1ltB50ETzZJWcS-8rEf346YLF6pKEwxHo/edit?usp=drivesdk&ouid=113774551794374731279&rtpof=true&sd=true>
6. Веклич Ю., Інтернет-ресурс: Google Sites «Кіномистецтво» <https://sites.google.com/nl34.ukr.education/cinema/%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0>

Знахідки й переваги інтегрованого курсу літератур (української та зарубіжної) на прикладі модельної навчальної програми для закладів загальної середньої освіти

Янченко Юлія, учитель української мови та літератури комунального закладу «Харківський ліцей № 6 Харківської міської ради»

У статті розглянуто зміст поняття «інтеграція», розкрито педагогічний потенціал інтегрованої програми з літератури відповідно до змістового аспекту курсів «Українська література» та «Зарубіжна література».

Ключові слова: інтеграція, педагогічний потенціал інтегрованої програми з літератури, інтегрований курс української та зарубіжної літератури.

Стрімкий розвиток сучасного суспільства зумовлює певні виклики та зміни, які торкаються різних галузей. Впливу зазнала й система освіти, що поступово відходить від традиційних поглядів, спираючись на принципи гуманізації, демократизації, інтеграції. Реформи, які відбулися в освітньому процесі України, виклики сьогодення в умовах воєнного стану зумовили відповідне переформатування вчительської спільноти з метою пошуку правильних шляхів удосконалення системи навчання.

Сучасна освіта ґрунтується на цілісному світорозумінні та інтегральному мисленні учнівства. Така тенденція стала результатом інтеграції, що дозволяє збагатити й удосконалити освітній процес. У цьому контексті важливу роль відіграють предмети суспільно-гуманітарного циклу, зокрема «література». Завдяки інтегрованому підходу під час навчання формується цілісна художня картина світу школяра з урахуванням історичної, суспільної, громадянської складових.

Теоретичне підґрунтя інтеграції було сформоване ще видатними педагогами: Я. Коменським, В. Сухомлинським, Й. Песталоцці, Ш. Амонашвілі. Особливості виявлення інтеграції в педагогіці вивчали: С. Гончаренко, І. Козловська, О. Савченко, Н. Сердюкова, В. Фоменко. Дослідження феномену освітньої інтеграції зустрічаємо в працях Н. Бібік, Я. Данилюк, І. Козловської. Питання, пов'язані з альтернативними формами проведення навчання, розглянуто в наукових розвідках дослідників М. Фіцули, Н. Волкової та ін. Ключові аспекти інтегрованих уроків та їх проблематику розглядали Г. Букреєва, С. Ковтунець, А. Андреева та ін.

Важливим етапом у формуванні інтегрованого підходу в умовах розвитку сучасної освіти відіграла поява, апробація та затвердження інтегрованих програм різних предметних циклів. Така тенденція дозволяє сформувати нового вчителя, для якого пріоритетним буде формування цілісної системи узагальнених знань в учнівства.